

Públic

D'ALLÒ QUE LA RECUPERACIÓ SOCIAL I ECONÒMICA

NO POT OBLIDAR-SE

Vicenç Navarro

Catedràtic de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques, Universitat Pompeu Fabra; Director del JHU-UPF Public Policy Center a Barcelona

9 de juliol del 2020

Una de las característiques de l'Estat espanyol (tant a nivell central i autonòmic com municipal) és la gran escassetat de recursos. Tant la despesa com l'ocupació pública són de les més baixes de la UE-15, el grup de països d'un nivell de desenvolupament econòmic similar a l'espanyol. Aquesta pobresa de recursos es fa visible a totes les dimensions de l'Estat i, molt en especial, en els serveis de l'Estat del Benestar, com ara la sanitat, l'educació, els serveis d'ajuda a les famílies (escoles bressol i serveis a la dependència, inclosos els serveis domiciliaris i les residències per a la gent gran), l'habitatge i molts d'altres.

Aquestes baixa despesa i ocupació públiques són conseqüència de l'enorme domini que les forces conservadores

van tenir sobre l'Estat espanyol, que van instrumentalitzar a favor dels seus interessos econòmics i financers durant més de 40 anys de dictadura, cosa que va requerir d'una enorme repressió per tal de garantir la seva supervivència, la qual cosa explica que fins i tot avui -i malgrat els enormes avenços que hi ha hagut a Espanya durant l'època democràtica- encara tingui un dels majors nombres de policies per cada 100.000 habitants, i menys adults que treballen en el seu Estat del Benestar (veure el meu llibre *El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias*).

Els canvis que han tingut lloc a l'Estat espanyol durant l'època democràtica

Aquesta identificació de l'Estat amb el seu caràcter repressiu s'ha anat reduint (sense arribar a desaparèixer) durant el període democràtic i, molt en especial, durant els períodes de governs socialistes als anys vuitanta i principis dels noranta, quan es van desenvolupar diverses dimensions de l'Estat del Benestar, la joia de la corona del qual fou l'establiment del Sistema Nacional de Salut. Com a resultat d'això, es va iniciar un canvi important de la percepció que la ciutadania tenia del sector públic, el qual ha assolit el seu màxim exponent durant la pandèmia, quan aquests serveis públics (especialment la sanitat i els serveis socials) van adquirir un ampli reconeixement i suport

popular. La pandèmia ha posat de manifest l'enorme valor i importància de la dimensió social de l'Estat, alhora que ha mostrat la seva escassetat de recursos.

Però el canvi d'opinió popular sobre la naturalesa de l'Estat que ha tingut lloc durant el període democràtic **no ha assolit encara els establishments econòmics i financers d'Espanya, i tampoc aquells establishments polítics i mediàtics que estan al seu servei.** No tenen plena consciència que l'Estat ha desenvolupat una dimensió social d'enorme importància i popularitat, que està exercint un rol fonamental en el desenvolupament econòmic i social del país. **En realitat, no hi ha tampoc plena consciència que l'endarreriment econòmic d'Espanya, si el comparem amb la mitjana de la UE-15, es deu en gran mesura a l'escàs desenvolupament del seu sector públic.** Persisteix en aquests *establishments* el pensament neoliberal, el qual percep els serveis públics com una càrrega sufocant que dificulta el desenvolupament de l'economia.

Ja han aparegut veus neoliberals altre cop, amb gran ressonància mediàtica, que afirmen que la despesa pública s'ha de reduir per evitar l'augment del dèficit públic, el mateix missatge que va conduir al desastre -i no hi ha una altra manera de definir-ho- de les polítiques d'austeritat que van fer tant de mal a la

majoria de la població espanyola i, molt en particular, a la qualitat de vida de les classes populars. Aquestes polítiques es van dur a terme en contra de tota l'evidència que hi havia aleshores i que assenyalava que causarien el dany que han causat. **És més, tots els països que lideren els rànquings de qualitat de vida són els països escandinaus, que tenen la taxa de despesa i ocupació públiques més gran de l'Europa Occidental, alhora que estan entre els més eficients i competitius del món,** com ha estat reconegut pel Vaticà del neoliberalisme, el Fòrum de Davos. **Només cal fixar-se en Suècia, amb una despesa pública com a percentatge del PIB del 49,3%, Dinamarca (49,6%), Noruega (51,8%) o Finlàndia (53,3%). Recordem que a Espanya la despesa pública és del 41,9% del PIB (Eurostat, 2019).**

Continua l'enorme domini del pensament neoliberal en la cultura econòmica del país

La ben coneguda manca de diversitat dels mitjans de comunicació espanyols determina que autèntiques frivolitats siguin presentades com a dogmes econòmics. El gran domini del capital financer per configurar la cultura econòmica i els seus mitjans explica la permanència i promoció del neoliberalisme a Espanya. El gran dany causat pel seu pensament i per la ideologia neoliberal era fàcilment previsible, com alguns ja vam preveure al principi de la crisi, quan vam presentar alternatives que haurien pogut evitar tant de dany i dolor

(veure el llibre *Hay alternativas. Propuestas para crear empleo y bienestar social en España*, escrit per Juan Torres, Alberto Garzón i Vicenç Navarro). Avui, aquest pensament neoliberal es troba desacreditat del tot. **Fins i tot el *Financial Times* subratlla “la necessitat de revertir les polítiques econòmiques de les últimes quatre dècades”**. A Espanya, però, encara roman la mateixa ideologia en els *establishments* polítics i mediàtics que, a més a més de causar tant de dany (i un enorme augment de les desigualtats), han promogut polítiques enormement ineficients. **L’endarreriment econòmic d’Espanya es deu, en gran part, a aquesta pobresa del seu sector públic, que és, ahora, causa i conseqüència del seu subdesenvolupament.**

Un dels majors problemes d’Espanya: la baixa taxa d’ocupació

A Espanya, un dels principals problemes és l’anomenat atur. **Però s’ha prestat poca atenció al baix percentatge de la població ocupada (la taxa d’ocupació), resultat de l’escàs número de llocs de treball** (fins i tot més accentuat pel que fa a “bons” llocs de treball) **a l’economia espanyola**. El percentatge de la població ocupada entre 20 i 64 anys a **Espanya es del 68%, enfront del 74,2% de mitjana de la UE-15**. Aquest diferencial és fins i tot **més accentuat entre les dones: 61,2% a Espanya versus 69,3% de mitjana de la UE-15**. Si el comparem amb **Suècia, país governat**

per coalicions d'esquerreres durant la major part del període posterior a la Segona Guerra Mundial, aquests diferencials són encara més grans, amb una taxa d'ocupació del 82,1% i una taxa d'ocupació femenina del 80% (Eurostat, 2019). Aquest dèficit, així com el baix nivell dels salaris, expliquen que la **massa salarial sigui baixa i que la demanda domèstica (el principal motor del desenvolupament econòmic)** també ho sigui. Això explica també, per cert, **l'alt nivell d'endeutament privat de la població**. Aquests són precisament alguns dels punts febles de l'economia espanyola, els quals s'han agreujat **encara més durant la pandèmia**, i que més han danyat el benestar de les seves classes populars, que han viscut una etapa dura i difícil durant la Gran Recessió (crisi que segueix sense ser resolta) i que ara s'aguditza encara més per l'enorme crisi causada per la pandèmia.

L'enorme urgència que l'Estat creï ocupació

Davant d'aquests fets, és preocupant que no tingui més ressonància mediàtica i política la proposta de crear ocupació pública per part del govern actual, proposta que adquireix encara més influència en la crisi econòmica i social causada pel coronavirus. El que s'ha fet fins ara ha estat, principalment, **proveir d'ajudes econòmiques i financeres per facilitar que les empreses retinguin els seus treballadors durant aquesta crisi**

econòmica. No obstant això, hi ha dues altres maneres de crear ocupació. Una és la de **repartir la feina mitjançant la reducció de la jornada laboral** (del temps treballat de cada empleat), **amb la qual cosa es revertiria la situació actual a on el treballador espanyol és el que treballa, de mitjana, més hores a la UE-15.** Tot i que pocs s'han atrevit a donar una xifra exacta, hi ha un ampli consens entre els experts sobre el fet que la reducció de la jornada laboral, que passaria de 40 a 35 hores setmanals en cinc dies, seria una política que crearia una quantitat **considerable de llocs de treball, sense esmentar l'impacte positiu en termes de conciliació laboral-familiar, un dret que no és plenament reconegut ni a la Constitució ni a l'ordenament jurídic espanyol.**

La segona alternativa seria crear ocupació pública. I d'això no se'n parla tant com caldria per la seva urgència, ja que a més a més de crear feina i riquesa, i generar més ingressos per a les arques de l'Estat, la creació directa d'ocupació reduiria l'enorme dèficit d'ocupació pública que ja he assenyalat al principi de l'article, cosa que milloraria els serveis de l'Estat del Benestar i, amb ells, la qualitat de vida i benestar de la població. **No hi ha plena consciència als establishments financers i econòmics espanyols, totalment imbuïts pel dogma neoliberal, que la dimensió social de l'Estat és fonamental per garantir el benestar de la població i, alhora, l'eficiència de la**

seva economia. Un exemple d'aquesta manca de consciència o ignorància són les declaracions del qui fou director de *El País* durant molts anys, **el Sr. Juan Luis Cebrián**, el qual, en un article ("Sobre cómo afrontar la crisis constituyente", *El País*, 15.06.20) àmpliament esmentat per l'establishment conservador-liberal que aquest rotatiu representa, **va intentar menystenir la mesura proposada per Unidas Podemos, aprovada pel govern de coalició i ratificada pel Congrés -l'ingrés mínim vital-, minimitzant la importància d'aquesta intervenció, afirmant que era una mesura que tots els països havien dut a terme, fins al punt que fins i tot el president Trump l'havia aplicat als EUA. Juan Luís Cebrián ignora que la mesura aprovada pel president Trump consistia en la distribució de xecs de diners un sol cop i no cada mes, com a Espanya.** Sorprèn que cap economista hagi denunciat aquesta ignorància, agressivitat i arrogància amb les quals personatges com el senyor Cebrián pontifiquen des dels fòrums al seu abast. **Jo ho vaig fer enviant una carta a *El País* perquè corregissin aquesta afirmació, carta que, com de costum, va ser ignorada i no es va publicar.**

La urgent necessitat d'establir el 4t pilar de l'Estat del Benestar

Entre totes les opcions al nostre abast, **la que més ocupació crearia és la de desenvolupar el que s'anomena el 4t pilar de**

l'Estat del Benestar, és a dir, els serveis d'ajuda a les famílies, que inclouen els serveis d'atenció i educació de la primera infància (0-3 anys) i els serveis d'atenció a la dependència.

Segons el recent informe ["El Cuarto Pilar del Estado del Bienestar: una propuesta para cubrir necesidades esenciales de cuidado, crear empleo y avanzar hacia la igualdad de género"](#), els primers **(els serveis d'atenció i educació de la primera infància), crearien 143.000 llocs de treball directes amb professionals del sistema educatiu en la primera infància (de 0 a 3 anys); i, els segons (els serveis d'atenció a la dependència), entre 432.000 i 584.000 nous llocs de treball,** que correspondrien a (1) atenció directa i cures, (2) funcions d'hosteleria en centres de dia o residències, (3) manteniment de centres i serveis, (4) personal especialitzat (metges, treballadors socials, etc.), i (5) administració i gestió dels centres. **A més a més d'aquests llocs de feina directes, se'n generarien d'altres d'indirectes, com a conseqüència de la necessitat d'ampliar i adaptar la xarxa d'infraestructures necessàries per subministrar els serveis de forma adequada i suficient. És per això que es generarien llocs de feina indirectes** a empreses proveïdores de productes i serveis relacionats amb l'activitat hotelera o d'activitats relacionades amb el restabliment i cura de la salut. No hem d'oblidar tampoc que aquests serveis públics **contribuirien a l'aflorament d'ocupació submergida i a la dignificació de milers de llocs de feina, ja que es convertiria l'ocupació privada**

precària en ocupació pública. No cal dir que aquests canvis augmentarien les rendes disponibles de les famílies ocupades, amb el consegüent augment del consum i la demanda de feina. És tot un cercle virtuós.

Els serveis del 4t pilar de l'Estat del Benestar faciliten la integració de les dones en el mercat de treball

A la quantitat d'ocupació directa i indirecta creada en el sector de les cures, caldria afegir la incorporació al **mercat de treball de les dones alliberades de part de les tasques que realitzen pel fet de percebre els serveis públics de cures esmentats anteriorment.** Si s'apliqués el criteri que per **cada lloc de feina als serveis d'ajuda a les famílies es facilita la integració de dues altres dones al mercat de treball, resulta que aquesta inversió pot arribar a facilitar un augment de l'ocupació de gairebé dos milions de persones més, a més de la quantitat creada directament, la qual cosa converteix aquesta inversió en la més eficaç que l'Estat pot impulsar per tal de facilitar la creació d'ocupació.**

El que ens ha ensenyat la pandèmia que no podem oblidar

La pandèmia ha mostrat clarament el que ja havia assenyalat la Gran Recessió. L'Estat no pot continuar facilitant el lideratge econòmic ofert pel món empresarial. Aquest té els seus objectius legítims dins

d'un sistema democràtic, **però no poden confondre's aquests objectius -l'acumulació de beneficis empresarials- amb els objectius de l'Estat, que s'han de regir per l'obtenció del bé comú. I això ho ha mostrat la pandèmia d'una forma molt clara. Aquells països que no han protegit el bé comú i han facilitat o cedit als interessos empresarials han acabat caient en el desastre. Els EUA, el model neoliberal per excel·lència, n'és un exemple,** i mostra clarament les conseqüències d'avantposar l'interès empresarial per damunt de tota la resta. Aquesta és la marca de l'administració Trump.

Aquest compromís amb el bé comú ha de significar posar al centre de la recuperació les inversions socials i, dins d'elles, els serveis com ara la sanitat, l'habitatge, l'educació i d'altres serveis de l'Estat del Benestar. És més que preocupant veure que, en les propostes que s'estan fent per garantir la recuperació de l'economia espanyola **aquest tipus d'inversions es posin gairebé al final d'una llarga llista, quan haurien de ser prioritàries i constituir el centre d'aquesta reconstrucció.** S'escriu, amb raó, sobre la necessitat de prioritzar la digitalització i la inversió verda en la reforma industrial, però aquestes propostes, tot i ser necessàries, són també insuficients. No és creïble demanar un món millor que ens protegeixi del canvi climàtic quan ja ara s'estan morint milers i milers de persones per manca de serveis i atenció. **El New Deal Verd és**

insuficient si no va acompanyat i és part d'un New Deal Social, que inclogui una inversió massiva sobre els serveis sanitaris i socials, així com l'expansió de la part menys desenvolupada de l'Estat del Benestar espanyol: el 4t pilar de l'Estat del Benestar, és a dir, els serveis d'ajuda a les famílies. Aquests faciliten l'alliberament i igualtat de la dona, així com el ple desenvolupament de cada membre de la família, fet que crearia una gran riquesa i demanda que ens permetria sortir de la crisi ràpidament i amb un notable increment del benestar. En aquest sentit, cal anar més enllà en les intervencions de l'Estat, a fi d'avançar en el camí cap a una societat més justa i solidària. **No n'hi ha prou amb ajudar les empreses perquè mantinguin els seus llocs de treball. Les ajudes s'han de condicionar també al fet que es paguin bons salaris i que es faciliti la integració de les i els treballadors en la direcció de les empreses. I tampoc no n'hi ha prou que en la reconversió industrial s'exigeixi que hi hagi inversions verdes sense exigir també que hi hagi inversions socials com ara, per exemple, construir aparells d'aire condicionat que sanegin els ambients, eliminant la transmissió del virus o bacteries presents en aerosols, o que es facin mascaretes que aïllin l'usuari de la transmissió per la mateixa via. El molt necessari New Deal Verd necessita d'un New Deal Social, ja que el primer no condueix al segon a menys que estigui dissenyat perquè sigui així. S'ha de fer servir el procés**

de reconstrucció per millorar la societat anterior a la pandèmia en lloc de mantenir la que teníem, ja que aquesta era enormement insuficient i injusta per a milions d'espanyols. Així de clar.